

énekének kezdő soraiban a hajnal csodálatosan szép megszemélyesítésére: „Fölvevé a hajnal piros köpenyegét, / S eltakarta vele az égboltnak felét, / De nem volt oly kényes a bársony ruhába’, / Hogy be ne pillantson a szegény csárdába.”

Arany János 1846-ban írt és 1847-ben megjelent Toldiját úgy is értékelhetjük, hogy mintegy előhangja volt az 1848. március 15-ével kezdődő eseményeknek: hiszen a magyar nép „talpra állásának”, öntudatos nemzetképzésének a lehetőségét is sugallta még a Petőfi Sándor-i „Talpra, magyar...” előtt.

Pásztor Emil

Történelmi emlékhelyek a Kassa melletti Magyarbödön

Kassától keletre a Tarca völgyével párhuzamosan húzódik egy másik völgy, az Ósva völgye. A Tarca ismertebb folyó, Eperjessel kapcsolatban gyakran emlegetik, a várost Tarca menti Athénnek becézik. Az Ósva patakról már kevesebben tudnak, pedig ennek völgyében is élnek magyarok. Ez a vidék is szerepet játszott, ha szerényebb módon is, a magyar történelem, különösen a múlt században, 1848 táján.

Az Ósva völgyének központi faluja Magyarbödön. A község valószínűleg, Árpád-kori település, ugyanis egy megmaradt főúri végrendeletben 1276-ban említik először Bődöt *Bewd* néven. A község lakói büszkéek erre, hisz a híres „kincses Kassa” is ebben a században szerepel először a Szepességi Krónikában, mindössze 60 esztendővel korábban, 1216-ban.

A honfoglalás után az Aba nemzetség szállásterülete a vidék, melyet a nemzetséghez tartozó örök, gyepevődő katonanépek szálltak meg. Később királyi adományként az Aba nemzetség győrkői ága kapta meg, az ő birtokrészük lett. Lakói szenvedtek a pestistől, kole-rától, tűzvész-től, sáskajárástól, aszálytól egyaránt. Egyszerű földművesek voltak, de iparkodó emberek, akik a történelem megannyi csapása ellenére is felvirágoztatták a falut. Szorgalmuk mellett jó magyarok és később buzgó reformátusok is voltak, és azok is maradtak az egymást követő népkeveredési hullámok, a szláv környezet közelsége és az ellenreformáció térhódítása közepette is.

Milyen szellemi értéket kapott a lakosság többségét kitevő paraszti nép a református egyháztól a századok folyamán itt ezen a helyen Magyarbödön? Elsősorban Istenben való hitet kapott, amit munkája közben a természet világában is érzékelni tudott. Így lett teljessé isteni gondviselésbe vetett bizodalma. Azután az anyanyelv tisztaságát – hiszen Szenci Molnár Albert szoltárain és Károli Gáspár ízes, magyar nyelvű igéin nevelkedett. Így formálódott etikai érzéke, világnézete és gondolkodásmódja. Az egyház puritán szelleméből következő fegyelmző szerepe is befolyásolta életét. Kapott mindezekon kívül hitet, bizodalmat a jövőre nézve. Ez a hit és bizodalom segítette át történelme válságos időszakain.

Ennek tudható be, hogy amikor eljött 1848 március tizenötödike, az újkori magyar történelem legjelentősebb napja, a forradalom kezdete, a bödiiek tudták mi a teendő, hol a helyük, kitűnőre vizsgáltak, papjukkal együtt.

1. Alig kiáltotta ki magát a fiatal Ferenc József császárrá, máris kiadta a parancsot a magyar határ körül gyülekező osztrák haderőnek a támadásra. Gróf Schlick Ferenc tábornok – a régi osztrák hadsereg egyik legképzettebb tisztje – 1848. december 6-án 8000 főnyi hadosztálya élén mintegy félszáz ágyúval a Duklai hágónál átlépte az országhatárt. Három nap múlva Eperjessen volt, majd kétnapi pihenő után Kassa felé húzódott. A Honvédelmi Bizottmány még október elején népfelkelést hirdetett a Felvidék megyéiben. A kormány a toborzott csapatok élére Pulszky Sándor ezredet állította. Kossuth szözeata nem hangzott el nyomtalanul; Pulszky parancsnoksága alatt csakhamar négy-ötezer főből álló nemzetőr csapat gyűlt össze Eperjes és Kassa vidékén. Később a dandár már 7000 főre rúgott, de zöme továbbra is gyakorlatlan, lőfegyverhez, ágyúdörgéshez nem szokott nemzetőrből állt.

Ezzel a sereggel kísérte meg Pulszky, hogy útját állja Schlicknek. A Kassa körüli hegyek észak-keleti oldalán, Budamérnél helyezte el csapatait, de az ütközet – mint az előre látható volt – súlyos vereséggel végződött. A 250 főnyi veszteséget szenvedő magyar alakulatok nem tudták a várost megvédeni. Dessewffy Ferenc városbíró a Hernád hídjánál Kassát átadta Schlick tábornoknak, a város behódolt az osztrákoknak. Schlick megtiltotta, hogy a halottakat Kassán temessék el.

Hogy hol helyezték örök nyugalomra a vesztes csata áldozatait, arról az utókornak nincs pontos áttekintése. Előkerült viszont néhány évvel ezelőtt a magyarbódi református keresztyén egyház levéltárából egy olyan feljegyzés, amely hitelesíti a szájhagyományt, mely szerint a budaméri csatában megsérült és elesett honvédeket Balla József helybeli református lelképásztor vezetésével Bőd készségesen befogadta, gondosan ápolta, illetve tisztességgel eltemette.

Hogy miért éppen Bődön történt meg ez? Nos a falu abban az időben, mint évszázadokkal előtte és utána is egynyelvű, magyar és egyvallású, református község volt. Igazi falu- és egyházközösség létezett itt. A másik lehetséges ok: a szomszéd faluban, Ósvacsákányban volt a Dessewffyék kastélya. Dessewffy Ferenc, ennek a falunak szülötte volt, abban az időben Kassa polgármestere, bizonyára ő intézkedett, ha már Kassán nem temethették el őket.

Sok éven keresztül, több mint egy évszázadig jeltelen sírban nyugodtak a honvédek. Az egyházi krónikában is csak nagyon szűkszavú sorok találhatóak az eseményről. Nem csodálkozunk, hisz ezekben a napokban az ország ezen részén Schlick statáriumot hirdetett: „És ezzel felszólítom felső magyarhon népségét a fegyvert letenni, és seregem előmozdulását nem hátráltatni, mert ki ezen felszólításom ellen vétkezik, a szigorú haditörvény által fog büntetődni.”

1991-ben a magyarbódi református temetőben, e sorok írója, hatalmas kopjafát állított a budaméri csatában elesett és az itteni temetőben eltemetett hős honvédek emlékére. Az elmúlt évtizedek során sok megpróbáltatáson átesett és magyarságában igencsak megsorvadt ezerfős községben azóta rendszeresen és méltón megemlékezünk március 15. alkalmából a „nagy idők nagy fiairól”.

2. Igen kevesen tudják Magyarországon, de sajnos a mi vidékünkön is, hogy a magyar szabadságharc két halhatatlan hősenek, Kossuth Lajos kormányzónak és Dessewffy Arisztid 48-as tábornok, aradi vértanúnak gyermekkorá a mi vidékünkhez fűződik.

Kossuth Lajos gyermekkorának igen fontos eseménye játszódott le a felsőkemencei evangélikus templomban: itt részesült vallási oktatásban s az itteni templomban konfirmált. Az egyház akkori lelkésze Czapkay Ferenc volt, akinek egy piarista tanár adta át Kossuthot ezekkel a szavakkal: „Én eddig a világi tudományokban neveltem, neveld őt te a vallási tudományban.” A múlt század elején, egész az 1860-as évekig evangélikus egyház nem volt egész Alsó-Zemplénben, s a hatvanas évek után alakult sátoraljaiújhegyi és nagykazsméri fiókegyházakat is a felsőkemencei lelkész adminisztrálta. Így történt, hogy Kossuth Lajost, aki az újhegyi piaristáknál tanult, a konfirmációra s az azt megelőző vallási oktatásra hat hétre Felsőkemencére hozták.

1904-ben az Ósva völgyében nagy ünnepséget rendeztek Abaúj-Torna vármegye tisztségviselőinek részvételével. Ekkor helyezték el a felsőkemencei templom falára azt a márványtáblát, mely azt hirdeti:

ITT KONFIRMÁLTÁK
KOSSUTH LAJOST
HAZÁNK NAGY FIÁT,
VOLT KORMÁNYZÓJÁT.
Ez az emléktábla közadakozásból létesült 1904-ben.

Sajnos az emléktábla már nincs az eredeti helyén. 1919-ben egy durva, műveletlen katona eltávolította. Hosszú éveken keresztül a lelkészlak fáskamrájában hevert, de hála az Istennek, épen maradt. Már annyit elértünk, hogy a fáskamrából bekerült a templomba, de még nincs elhelyezve az eredeti helyére. Kérjük a segítséget ezúton is, segítsen, aki tud, hogy a márványtábla visszakerüljön méltó helyére. Hadd hirdesse, ahogy a korabeli sajtó írta: „Szent az a

hely, amerre léptek s kell, hogy tudja minden magyar ember – figyelmeztessük reá – hogy csak oldott saruval, levett föveggel léphet oda.”

3. Ugyancsak szent hely a magyar nemzet számára a Magyarbőd melletti Ósvacsákány község. Ott született 1802. július hó 16-án gróf Dessewffy Arisztid és ott is keresztelték meg az evangélikus templomban. 1904-ben ebben a községben is nagy ünnepséget rendeztek. A vendégek Magyarbődön gyülekeztek a lelkészlakon, s innen indultak a közeli Ósvacsákány községbe. Hatvan csákányi, kemencei és bődi legényből álló bandérium nyitotta meg a menetet. Utánuk 45 kocsiból álló hosszú sor következett, amely a vendégeket vitte Csákány községbe. A bejáratnál diadalkapu és ünnepi köntösbe öltözött lakosság fogadta az érkezőket.

Az ünnepély a templomban folyt le, amelynek falában az alábbi emléktábla nyert elhelyezést:

ITT KERESZTELTÉK 1802. ÉVI JÚLIUS HÓ 16-ÁN
CSÁKÁNY SZÜLŐTTJÉT:
DESSEWFFY ARISZTID
1848-49-İK ÉVI HŐS TÁBORNOKOT, A MAGYAR NEMZET EGYIK VÉRTANÚJÁT
EZ EMLÉKTÁBLA KÖZADAKOZÁSBÓL LÉTESÜLT 1904-BEN

Örömmel közöljük, hogy ez az emléktábla mind a mai napig a helyén van, a község lakosai – noha szlovákok – büszkéek a falu szülöttére.

Dessewffy Arisztid a legelőkelőbb magyar nemesi családok egyikének sarja. 17 évesen állt huszárnak, és húsztendőjébe került, míg a kapitányi rangig eljutott. Első feleségét és gyerekeit tüdőbaj vitte el, többek között a beteg asszony ápolása kedvéért is hagyta el korán a hadsereget.

1848-ban Dessewffy Arisztid mint nyugalmazott huszárkapitány ajánlotta fel kardját a hazának. A régi huszártisztet hivatalból keresték meg, hogy szolgáljon tovább: „Ha nem szólítanak fel szolgálati úton, nyugodtan otthon maradhattam volna, de miután bekerültem a dologba, az események magukkal sodortak...” A nyugdíjas Dessewffynek a honvédség megszervezésében sorsdöntő feladat jutott. Csakhamar őrnagy lett s dicsőséges részt vett huszáraival a tarcali győzelmes csatában. Kápolnánál keresztittűzbe jutott, de hősiesség után kivágta magát. Ott küzdött a bicseki, isaszegi, váci, nagysallói és komáromi csatákban. A lovasrohamok hőse volt.

Dessewffy Arisztidet 1849 június elsején tábornokká léptették elő. Eperjesen átvette a 9. hadtest vezetését, s szembeszállt az északról két irányból benyomuló orosz seregekkel, a hatalmas túlerő azonban meghátrálásra kényszerítette.

A július 20-i turai lovascsatában ismét kitűnt vitézségével, de a hamarosan bekövetkező katonai összeomlás az ő sorsát is megpecsételte. A segesvári csata után herceg Liechtenstein Ferenc osztrák hadtestparancsnok levelet küldött neki, s a megadásért cserébe kegyelmet ígért. A tábornok bízott egykori tiszttársa ígéretében, s 1849. augusztus 19-én katonáival együtt letette a fegyvert. Nem sejtette, hogy a herceg közbenjárása csak arra lesz elég, hogy a kötél általi halált agyonlövésre „enyhítse” a Haynaut kiszolgáló hadbíróóság.

A tábornokot kívánsága szerint 1849. október 6-ának hajnalán felkereste a pap, utolsó beszélgetésre. Fel kellett ébreszteni, mert a vasidegzetű huszár – édesdeden aludt. „Tiszta lelkiismeretem van, s ez aludni hagyott” – válaszolt az ámuló kérdésre.

A szomorú véget ért vértanú holttestét a kivégzés után Csákányba hozták, s éveken keresztül ott pihent a Dessewffy család sírboltjában. Csak miután a birtok a Forgách grófok tulajdonába ment át, szállították el a Sáros megyei Margonyára, ott nyugszik mind a mai napig.

Nagy Sándor után ő volt a legvitézesebb 48-as huszártábornok. Ha tehetjük, zarándokoljunk el az Ósva völgyi magyar történelmi emlékhelyekre.

Pazderák Bertalan

A HONISMERET folyóirat a következő helyeken vásárolható:

Heltai Gáspár Unitárius Könyvesbolt
Bp. V. Alkotmány u. 12.

Honismereti Szövetség
Bp. V. Magyar u. 40.

Magyarok Háza (Gondos Béla)
Bp. V. Semmelweis u. 1–3.